

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра педагогіки

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації
проф. Гаврилюк С. В.

Протокол № 5 від 21.02. 2018 р.

ПРОГРАМА
нормативної навчальної дисципліни

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ,
ОСВІТИ І ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Підготовки бакалавра

Спеціальності 012 Дошкільна освіта

Освітньої програми Дошкільна освіта

Луцьк – 2018

Програма навчальної дисципліни "Історія педагогічної думки, освіти і дошкільного виховання" підготовки бакалавра, галузі знань 01 Освіта, спеціальності 012 Дошкільна освіта, за освітньою програмою Дошкільна освіта

Розробник: В.Ф. Сергєєва, кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент: Дурманенко Є.А., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи та соціальної роботи

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри педагогіки

протокол № 8 від 12.01 2018 р.

Завідувач кафедри: (І.О. Смолюк)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету педагогічної освіти та соціальної роботи

протокол № 5 від 02 2018 р.

Голова науково-методичної комісії факультету (В.З. Антошук)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	01 Освіта 012 Дошкільна освіта о/п Дошкільна освіта Бакалавр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 150 / 5		Рік навчання 1
		Семестр 2-ий
		Лекції 30 год.
		Практичні 30 год. Лабораторні - Індивідуальні -
ІНДЗ: є		Самостійна робота 80 год.
		Консультації 10 год.
		Форма контролю: екзамен

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Заочна форма навчання (на базі о/к "молодший спеціаліст")	01 Освіта 012 Дошкільна освіта о/п Дошкільна освіта Бакалавр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 120 / 4		Рік навчання 2
		Семестр 3
		Лекції 10 год.
		Практичні 10 год. Лабораторні - Індивідуальні -
ІНДЗ: -		Самостійна робота 86 год.
		Консультації 14 год.
		Форма контролю: екзамен

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ:

Програма нормативної навчальної дисципліни "Історія педагогічної думки, освіти і дошкільного виховання" складена відповідно до вимог підготовки бакалавра галузі знань 01 Освіта, спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Предметом є вивчення історичних закономірностей розвитку виховання, школи й педагогічної думки з найдавніших часів до наших днів.

Метою викладання навчальної дисципліни "Історія педагогічної думки, освіти і

дошкільного виховання" є засвоєння методології та методу конкретно-історичного підходу до педагогічних фактів і явищ, оволодіння фактичним матеріалом, відомостями про виникнення й розвиток виховання, школи й педагогічної думки, системою ідей дошкільного виховання у вітчизняній і зарубіжній педагогіці, формування вміння характеризувати основні напрями педагогічної думки на різних етапах суспільства.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни "Історія педагогічної думки, освіти і дошкільного виховання" є:

дати знання про тенденції й закономірності розвитку загальної та дошкільної педагогіки, розкрити їх органічну єдність і водночас специфіку;

ввести в педагогічний і освітній обіг студентів новий фактичний історико-педагогічний матеріал й ознайомити студентів з пріоритетами вітчизняної педагогічної думки, її впливом на розвиток школи й освіти в інших країнах ;

навчити студентів оперувати педагогічними категоріями і розуміти їх генезис;

ознайомити студентів із розвитком педагогічної думки, дошкільного виховання й школи в провідних зарубіжних країнах;

сформувати вміння з вивчення, виявлення й аналізу типових і загальних тенденцій у розвитку вітчизняної та зарубіжної освітянської справи; факторів, які стимулювали чи спрямовували її розвиток;

виховувати у студентів почуття патріотизму, пошани до педагогічної спадщини свого й інших народів, усвідомлення значимості педагогіки в розвитку суспільства, ролі обраної професії і власного професіоналізму у вихованні підростаючого покоління відповідно сучасних вимог розвитку України.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальний курс пов'язується з циклом педагогічних та психологічних дисциплін.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів**:

1. Історія освіти, педагогічної думки, дошкільного виховання в зарубіжних країнах.
2. Історія, освіти, школи, педагогічної думки та дошкільного виховання на східнослов'янських землях. Розвиток національної системи освіти й педагогіки

Результатами вивчення дисципліни мають стати такі сформовані в здобувачів вищої освіти професійні компетентності:

загальні, що мають універсальний характер, не прив'язаний до предметної діяльності:

- здатність до особистісної й професійної самоактуалізації й самореалізації в професійному середовищі на засадах високої світогляднометодологічної культури, цілісного осягнення генезису освіти як інституту в історичному контексті, національних аспектів філософії освіти;

- готовність до встановлення співвідношення ролі науки в розвитку цивілізації, цінності наукової раціональності та її історичних типів, знання структури, форм і методів наукового пізнання, їхньої еволюції тощо;

- здатність до пошуку, обробки й використання інформації в складних

інформаційних системах, її інтерпретації та використання з професійною метою;

- здатність вільно орієнтуватися в стрімкому потоці наукової інформації, вести особистий науковий пошук;

- готовність майбутнього фахівця з дошкільної освіти до постійної самоактуалізації, мотивації високих досягнень, прагнення високих професійних результатів, життєвих успіхів;

- здатність до креативного мислення, набуття гнучкого образу мислення, який дозволяє зрозуміти та розв'язати педагогічні проблеми, зберігаючи при цьому критичне ставлення до сталих наукових компетенцій у галузі освіти;

- здатність до наукового аналізу та синтезу на основі логічних аргументів та перевірених фактів;

- готовність до організації дослідно-експериментальної та дослідницької роботи у сфері освіти, апробації та представлення її результатів у публікаціях.

Спеціальні або фахові (предметні компетентності), які визначають профіль освітньої програми та кваліфікацію випускника.

Предметні компетентності з навчального предмету "Історія педагогічної думки, освіти і дошкільного виховання" є однією з визначальних складових професійної компетентності та трактуються нами як інтегральна властивість особистості, що виражається в наявності глибоких і міцних знань з історико-педагогічної науки, вміння вирішувати професійні проблеми і задачі, що виникають в конкретній ситуації майбутньої діяльності; в здатності використовувати педагогічні методи для досягнення значущих результатів і якості в діяльності, і включає особистісне ставлення до предмета діяльності.

Структура предметних компетентностей студентів з навчальної дисципліни "Історія педагогічної думки, освіти і дошкільного виховання" визначається за такими компонентами: когнітивний, діяльнісний аксіологічний та особистісний.

Когнітивний компонент містить зміст навчального матеріалу, що включає: наукові факти та фундаментальні ідеї; поняття, закони, принципи та теорії, які дають змогу пояснити перебіг історико-педагогічних явищ і процесів, з'ясувати їхні закономірності, характеризувати сучасну освіту, зрозуміти наукові основи сучасного освітнього процесу, оволодіти основними методами наукового пізнання і використати набуті знання в практичній педагогічній діяльності; розкриття причинно-наслідкових зв'язків між педагогічними явищами, процесами, законами; вміння систематизувати інформацію, інтерпретувати історико-педагогічні факти, явища, події.

Діяльнісний компонент предметних компетентностей з дисципліни пов'язаний із використанням історико-педагогічних знань у конкретних ситуаціях і передбачає наявність умінь розв'язувати сучасні проблемні питання педагогічної освіти; виконувати практичні роботи за запропонованою інструкцією; самостійно планувати і здійснювати історико-педагогічне дослідження; опрацьовувати результати досліджень, аналізувати, робити висновки, вміння самостійно здобувати інформацію з різних джерел; представляти набуті історико-педагогічні знання у різних формах (усній, письмовій, графічній тощо) та використовувати їх на практиці; брати участь у

груповій роботі, дискусії, висловлювати власні думки.

Аксіологічний – усвідомлення свого ставлення до вивчення історії педагогіки й освіти.

Особистісний компонент компетентності включає мотиви, емоції, цінності, особистісне ставлення, навички самоорганізації студента, передбачає виховання особистісних якостей студента, формування у нього ціннісного ставлення до набутих знань та досвіду.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

На вивчення дисципліни "Історія педагогічної думки, освіти і дошкільного виховання" за вимогами кредитно-модульної системи відводиться для денної форми навчання 5 кредитів ECTS, для заочної форми навчання (на базі о/к "молодший спеціаліст") - 4 кредити ECTS.

Навчальна програма курсу для денної форми навчання розрахована на 150 годин упродовж 2 семестру. Із них: лекцій – 30 годин, практичних занять – 30 годин, самостійної роботи – 80 годин, консультацій – 10 годин. Для заочної форми навчання (на базі о/к "молодший спеціаліст") – на 120 годин протягом 3 семестру. Із них: лекцій – 10 годин, практичних занять – 10 годин, самостійної роботи – 86 годин, консультацій – 14 годин.

Видом контролю є **екзамен**.

Таблиця 2

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.
Змістовий модуль 1. Історія освіти, педагогічної думки, дошкільного виховання в зарубіжних країнах.					
Тема 1. Предмет, завдання, джерела історії освіти, педагогічної думки і дошкільного виховання. Розвиток педагогічних ідей стародавнього світу. Виховання в умовах первісного суспільства.	8	2	2	4	
Тема 2. Теорія і практика виховання в період рабовласництва. Виховання й освіта в епоху Середньовіччя.	8	2		5	1
Тема 3. Школа і педагогічна думка епохи Відродження (XIV – XVI ст.) і Реформації (XVI ст.). Педагогічна концепція Я.-А. Коменського.	9	2	2	4	1
Тема 4. Розвиток англійської і французької школи і педагогічної думки в XVII – XVIII ст. Педагогічні ідеї Дж. Локка, К.-А. Гельвеція, Д. Дідро, Ж.-Ж. Руссо.	8		2	5	1
Тема 5. Педагогічна система Й.-Г.	8	2	2	4	

Песталоцці. Ідеї природовідповідного і розвиваючого навчання видатного педагога					
Тема 6. Суспільне дошкільне виховання дітей у Західній Європі в кінці XVIII – на початку XIX ст. Педагогічне вчення Ф. В.Фребеля.	8	2	2	4	
Тема 7. Педагогічні ідеї та просвітницька діяльність соціалістів-утопістів XIX ст. (Ш. Фур'є, А. Сен-Сімон). Педагогічні ідеї та діяльність Р. Оуена.	7	2		4	1
Тема 8. Розвиток педагогічної думки, шкіл і суспільного дошкільного виховання в кінці XIX – першій половині XX ст. Педагогічна система Марії Монтесорі.	8	2	2	4	
Тема 9. Сучасний стан розвитку школи, педагогічної думки і суспільного дошкільного виховання в зарубіжних країнах.	7		2	4	1
Разом за модулем 1	71	14	14	38	5
Змістовий модуль 2. Історія, освіти, школи, педагогічної думки та дошкільного виховання на східнослов'янських землях. Розвиток національної системи освіти й педагогіки					
Тема 10. Виховання, писемність, освіта в найдавніші часи (в дофеодалний період і період феодалізму) і до XVI ст. в Україні й Росії.	8	2	2	4	
Тема 11. Національна освіта України в епоху Відродження. Розвиток освіти в Російській державі (XV–XVII ст.). Перші дитячі притулки для дітей.	8	2	2	4	
Тема 12. Стан освіти й педагогічної думки в Україні й Росії в XVIII ст. Організація державних дитячих притулків.	8	2	2	4	
Тема 13. Розвиток школи й освіти в Україні в XIX ст. Поширення демократичної думки в Україні.	9	2	2	4	1
Тема 14. Школа й педагогіка в Росії в XIX ст. Створення перших дитячих садків. Перший журнал з дошкільного виховання.	8	2		5	1
Тема 15. Педагогічна думка, освіта, становлення суспільного дошкільного виховання в Україні в кінці XIX – на початку XX ст.	8	2	2	4	
Тема 16. Педагогічні теорії в кінці XIX – початку XX ст. в Росії. Нові здобутки в галузі теорії і практики дошкільного виховання.	7		2	4	1
Тема 17. Національна школа, національна	8	2	2	4	

система дошкільного виховання в Українській Народній Республіці (1917–1919 рр.). Дошкільне виховання й освіта в 20–30-ті рр.					
Тема 18. Розвиток освіти та суспільного дошкільного виховання у 50-80 рр. Реформа загальної, професійної школи й дошкільних закладів.	7	2		4	1
Тема 19. Відродження національної системи освіти у період становлення Української держави (90-ті рр. XX ст.). Сучасний стан розвитку проблеми.	8		2	5	1
Разом за модулем 2	79	16	16	42	5
Всього годин:	150	30	30	80	10

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.
Змістовий модуль 1. Історія освіти, педагогічної думки, дошкільного виховання в зарубіжних країнах.					
Тема 1. Предмет, завдання, джерела історії освіти, педагогічної думки і дошкільного виховання. Розвиток педагогічних ідей стародавнього світу. Виховання в умовах первісного суспільства.	7	2		4	1
Тема 2. Теорія і практика виховання в період рабовласництва. Виховання й освіта в епоху Середньовіччя.	7			6	1
Тема 3. Школа і педагогічна думка епохи Відродження (XIV – XVI ст.) і Реформації (XVI ст.). Педагогічна концепція Я.-А. Коменського.	8	2	2	4	
Тема 4. Розвиток англійської і французької школи і педагогічної думки в XVII – XVIII ст. Педагогічні ідеї Дж. Локка, К.А.Гельвеція, Д. Дідро, Ж.-Ж. Руссо.	5			4	1
Тема 5. Педагогічна система Й.-Г. Песталоцці. Ідеї природовідповідного і розвиваючого навчання видатного педагога	7		2	4	1
Тема 6. Суспільне дошкільне виховання дітей у Західній Європі в кінці XVIII – на початку XIX ст. Педагогічне вчення Ф. В.Фребеля.	8	2		6	
Тема 7. Педагогічні ідеї та просвітницька діяльність соціалістів-утопістів XIX ст. (Ш.Фур'є, А.Сен-Сімон). Педагогічні ідеї та	5			4	1

діяльність Р.Оуєна.					
Тема 8. Розвиток педагогічної думки, шкіл і суспільного дошкільного виховання в кінці XIX – першій половині XX ст. Педагогічна система Марії Монтессорі.	9		2	6	1
Тема 9. Сучасний стан розвитку школи, педагогічної думки і суспільного дошкільного виховання в зарубіжних країнах.	5			4	1
Разом за модулем 1	61	6	6	42	7
Змістовий модуль 2. Історія, освіти, школи, педагогічної думки та дошкільного виховання на східнослов'янських землях. Розвиток національної системи освіти й педагогіки					
Тема 10. Виховання, писемність, освіта в найдавніші часи (в дофеодалний період і період феодалізму) і до XVI ст. в Україні й Росії.	7	2		4	1
Тема 11. Національна освіта України в епоху Відродження. Розвиток освіти в Російській державі (XUV–XVII ст.). Перші дитячі притулки для дітей.	6		2	4	
Тема 12. Стан освіти й педагогічної думки в Україні й Росії в XVIII ст. Організація державних дитячих притулків.	5			4	1
Тема 13. Розвиток школи й освіти в Україні в XIX ст. Поширення демократичної думки в Україні.	5			4	1
Тема 14. Школа й педагогіка в Росії в XIX ст. Створення перших дитячих садків. Перший журнал з дошкільного виховання.	5			4	1
Тема 15. Педагогічна думка, освіта, становлення суспільного дошкільного виховання в Україні в кінці XIX – на початку XX ст.	6			6	
Тема 16. Педагогічні теорії в кінці XIX – початку XX ст. в Росії. Нові здобутки в галузі теорії і практики дошкільного виховання.	7	2		4	1
Тема 17. Національна школа, національна система дошкільного виховання в Українській Народній Республіці (1917–1919 рр.). Дошкільне виховання й освіта в 20–30-ті рр.	5			4	1
Тема 18. Розвиток освіти та суспільного дошкільного виховання у 50–80 рр. Реформа загальної, професійної школи й дошкільних закладів.	7			6	1

Тема 19. Відродження національної системи освіти у період становлення Української держави (90-ті рр. XX ст). Сучасний стан розвитку проблеми.	6		2	4	
Разом за модулем 2	59	4	4	44	7
Всього годин:	120	10	10	86	14

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Самостійна робота базується на самостійній пізнавальній діяльності студентів, стимулює проблемний, дискусійний характер навчання, підвищує творчу активність студентів у процесі оволодіння професійними й загальноосвітніми знаннями. Головна мета самостійної пізнавальної діяльності студентів – навчитися індивідуально здобувати, оновлювати, поповнювати знання, плідно використовувати їх під час навчання та в подальшій професійній діяльності. Самостійна робота студентів базується на принципах розвиваючого навчання, відбувається без безпосередньої участі викладача, але під його керівництвом. У процесі самостійної роботи реалізується основна функція навчального процесу – одержання студентом максимального обсягу знань, їх закріплення і перетворення у стійкі вміння і навички. Завдяки самостійній роботі студенти набувають також здатність: більш чітко й усвідомлено проявляти мотивацію й цілеспрямованість у набутті знань; виховувати в собі самоорганізованість, самоконтроль та інші особистісні якості; заповнювати «інформаційний вакуум» необхідними науковими знаннями; позбутися так званого «явища вторинної неграмотності», зокрема, невміння осмислено читати, аналізувати отриману інформацію, робити власні висновки; формувати мовну компетентність; набувати навичок самостійної роботи для майбутньої професійної діяльності: брати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблеми, знаходити конструктивні рішення, виходити з кризових ситуацій.

Під час вивчення навчальної дисципліни "Історія педагогічної думки, освіти і дошкільного виховання" студентам пропонуються найбільш ефективні форми самостійної роботи: робота з навчальною, науковою, науковопопулярною та довідковою літературою; підготовка творчих відповідей на запитання; опрацювання проблемних питань; підготовка доповідей, конспектів, тематичних розвідок, анотацій, рефератів; написання есе; робота з бібліографією; складання тематичних таблиць, схем тощо.

№ з/п	Тема	Кількість годин <i>Денна/ночна</i>
Змістовий модуль 1. Історія освіти, педагогічної думки, дошкільного виховання в зарубіжних країнах.		
1	Тема 1. Предмет, завдання, джерела історії освіти, педагогічної думки і дошкільного виховання. Розвиток педагогічних ідей стародавнього світу. Виховання в умовах первісного суспільства. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Предмет, завдання, джерела історії педагогіки, її зв'язок з іншими науками. Основні принципи побудови історії педагогіки. 2. Теорії виникнення виховання. 3. Виділення виховання в самостійну функцію. 4. Характер, зміст і організація виховання в умовах первісного	4 / 4

	суспільства. Сімейне виховання. Виникнення шкіл. 5. Своєрідність організації, змісту і методів виховання в стародавніх державах Сходу (Єгипет, Індія, Китай та ін.). <i>Практичні завдання:</i> 1. Підберіть газетні статті різних років, які б підтвердили важливість та актуальність вивчення історії педагогічної теорії і практики. 2. Визначте головні напрями й засоби виховання дітей у первісному суспільстві, заповніть таблицю. <i>Таблиця 1.1.</i> <table><tr><th colspan="9">Зміст виховання дітей у первісному суспільстві</th></tr><tr><th colspan="9">Напрямок виховання</th></tr><tr><th colspan="3">Розумове</th><th colspan="3">Моральне</th><th colspan="3">Трудове</th></tr><tr><th>Завдання</th><th>Методи</th><th>Засоби</th><th>Завдання</th><th>Методи</th><th>Засоби</th><th>Завдання</th><th>Методи</th><th>Засоби</th></tr></table>	Зміст виховання дітей у первісному суспільстві									Напрямок виховання									Розумове			Моральне			Трудове			Завдання	Методи	Засоби	Завдання	Методи	Засоби	Завдання	Методи	Засоби	
Зміст виховання дітей у первісному суспільстві																																						
Напрямок виховання																																						
Розумове			Моральне			Трудове																																
Завдання	Методи	Засоби	Завдання	Методи	Засоби	Завдання	Методи	Засоби																														
2	Тема 2. Теорія і практика виховання в період рабовласництва. Виховання й освіта в епоху Середньовіччя. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Школа і виховання в Стародавній Греції. Спартанська та Афінська системи виховання. Спільні та відмінні риси цих систем. 2. Елементи педагогіки у філософських системах стародавнього світу. Педагогічні ідеї Сократа, Аристотеля, Демокрита. 3. Платон про суспільне і сімейне виховання дітей до школи. 4. Сімейне і суспільне виховання в Стародавньому Римі. 5. Системи виховання в країнах Західної Європи в умовах феодального ладу: церковне (духовне) виховання, лицарське виховання тощо. <i>Практичні завдання:</i> 1. На основі узагальнення рекомендованої літератури складіть графсхему, в якій у хронологічній послідовності розкрийте основні етапи діяльності давньогрецьких філософів, їх внесок у становлення педагогічної думки античності. 2. Проаналізуйте погляди Конфуція й створіть вербальний портрет ідеально вихованої людини. 3. На основі узагальнення особливостей освіти й виховання в Стародавній Греції, аналізу картини Рафаеля "Афінська школа" (1509) напишіть твір-роздум на тему: "Подорож у минуле: афінська школа". 4. Надайте педагогічний коментар висловлюванню Платона: "Виховання – це засвоєння гарних звичок". 2. Напишіть твір-мініатюру: "Педагогічні ідеали освіти та школи епохи Середньовіччя". 3. Підготуйте інформацію про один із перших класичних університетів Західної Європи й простежте наступність традицій університетської освіти в наші дні.	5 / 6																																				
3	Тема 3. Школа і педагогічна думка епохи Відродження (XIV – XVI ст.) і Реформації (XVI ст.). Педагогічна концепція Я.-А.	4 / 4																																				

	Коменського. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Гуманізм епохи Відродження. Характер педагогічних ідей гуманізму. Педагоги-гуманісти (Франсуа Рабле, Вітторіно-да-Фельтре, Мішель Монтень, Еразм Роттердамський). 2. Педагогіка і школа епохи Реформації. 3. Виділення педагогіки в самостійну галузь знань. 4. Я.-А. Коменський – основоположник нової прогресивної педагогіки. 5. Діяльність братських шкіл України та їх вплив на формування педагогічних ідей Я.-А. Коменського. 6. Проблема ролі, мети і завдань виховання і її вирішення Я.-А. Коменським. 7. Обґрунтування Я.-А. Коменським принципу природовідповідності. 8. Вчення Я.-А. Коменського про школу. Дидактика Я.-М. Коменського. 9. Вплив педагогічної теорії Я.-А. Коменського на розвиток світової педагогіки. <i>Практичні завдання:</i> 1. Надайте педагогічний коментар висловлюванню Мішеля Монтеня: "Тому, хто не пізнав наук добра, будь-яка інша наука приносить лише шкоду". 2. Напишіть твір-мініатюру: "Педагогічні ідеали освіти та школи епохи Відродження". 3. Підготуйте інформацію про один із перших класичних університетів Західної Європи й простежити наступність традицій 4. Дослідіть історію написання, видання й перевидання праці Я.-А. Коменського "Велика дидактика" й заповніть хронологічну таблицю. <table border="1" data-bbox="323 1220 1235 1341"> <tr> <th colspan="3">Хронологія видання й перевидання праці Я.Ф.Коменського Велика дидактика</th></tr> <tr> <th>Дата</th><th>Подія</th><th>Коментарі</th></tr> </table> 5. Надайте педагогічний коментар висловлюванням Я.А.Коменського: "Насіння ще не є плід. Немає нічого важчого, ніж перевиховати людину, яка погано вихована". 6. Напишіть есе: "Ніколи з виноградної лози не буде хороших плодів, якщо не було необхідного догляду" (Я.А. Коменський). 7. Проаналізуйте напрями й зміст дошкільного виховання у сім'ї, розкриті Я.А.Коменським у V-IX розділах "Материнської школи". 8. Сформулюйте поради-цитати матерям щодо розумового й фізичного розвитку малюків на засадах ідей Я.А.Коменського.	Хронологія видання й перевидання праці Я.Ф.Коменського Велика дидактика			Дата	Подія	Коментарі	
Хронологія видання й перевидання праці Я.Ф.Коменського Велика дидактика								
Дата	Подія	Коментарі						
4	Тема 4. Розвиток англійської і французької школи і педагогічної думки в XVII – XVIIIст. Педагогічні ідеї Дж. Локка, К.А.Гельвеція, Д. Дідро, Ж.- Ж. Руссо. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i>	5 / 4						

	1. Цілісна система виховання Джона Локка. 2. Дж.Локк про значення раннього початкового виховання дітей. Мета, зміст і методика фізичного, морального і розумового виховання дітей. 3. Погляди Дж. Локка на використання у вихованні дитячих іграшок. 4. Вчення про природне, природовідповідне і вільне виховання Жан-Жака Руссо. 5. Теорія самоцінності дошкільного дитинства. 6. Вікова періодизація життя дітей і особливості виховання і навчання в кожному з вікових періодів. <i>Практичні завдання:</i> 1. На основі поглядів Д. Локка про організацію навчання сформулюйте рекомендації вихователям щодо розвитку в дітей інтересу до знань. 2. Напишіть есе: "У кожної людини має бути голова філософа, а руки ремісника" (Ж.Ж.Руссо). 3. Підготуйте реферативне повідомлення: а) Внесок Ж.Ж.Руссо в теорію дошкільного виховання. б) Педагогіка дошкільного віку епохи Просвітництва. в) Проблеми різнобічного виховання особистості в концепції Ж.Ж.Руссо. г) Проблеми сімейного виховання в педагогічній спадщині Д.Локка. д) Ідеї всебічного розвитку дітей дошкільного віку в працях соціалістів-утопістів.	
5	Тема 5. Педагогічна система Й.-Г. Песталоцці. Ідеї природовідповідного і розвиваючого навчання видатного педагога <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Обґрунтування Й.-Г.Песталоцці необхідності початкового виховання і навчання дітей. 2. Принципи виховання дітей дошкільного віку в сім'ї у педагогіці Й.-Г. Песталоцці. 3. Ідея розвиваючого навчання видатного педагога. 4. Вимога гармонійного розвитку всіх сил і здібностей дитини – основа теорії елементарної освіти Й.-Г. Песталоцці. 5. Значення педагогічних ідей Й.-Г.Песталоцці для дальшого розвитку прогресивних начал у дошкільній педагогіці. <i>Практичні завдання:</i> 1. Проаналізуйте й порівняйте ідею гармонійного виховання Й.-Г. Песталоцці й мету сучасного національного виховання дітей і молоді в Україні, визначену в головних освітянських документах. Знайдіть спільні й відмінні складові в поглядах на цілі й завдання виховання особистості. 2. Підготуйте реферативне повідомлення: Й.-Г. Песталоцці – засновник дидактики початкового навчання.	4 / 4
6	Тема 6. Суспільне дошкільне виховання дітей у Західній Європі в кінці XVIII – на початку XIX ст. Педагогічне вчення Ф. Фребеля. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Суспільне дошкільне виховання дітей у Західній Європі в кінці XVIII – на початку XIX ст. Виникнення закладів по вихованню дітей	4 / 6

	дошкільного і раннього шкільного віку 2. Ф. Фребель – творець найпоширенішої в II половині XIX ст. теорії дошкільного виховання і засновник першого дитячого садка в Німеччині. 3. Теорія розвитку дитини Ф. Фребеля. 4. Педагогіка і методика виховання в дитячому садку. Система ігор і занять з дітьми дошкільного віку. 5. Книга "Дитячий садок" – перше теоретичне і практичне узагальнення досвіду суспільного дошкільного виховання. 6. К.Д. Ушинський, Л.М. Толстой, Є.М. Водовозова, Є.І. Тихеева про методику роботи з дітьми дошкільного віку Ф. Фребеля. <i>Практичні завдання:</i> 1. Підготуйте реферативне повідомлення: Ф.Фребель про дошкільне виховання.	
7	Тема 7. Педагогічні ідеї та просвітницька діяльність соціалістів-утопістів XIX ст. (Ш.Фур'є, А.Сен-Сімон). Педагогічні ідеї та діяльність Р.Оуена. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Педагогічні погляди Ф.-М.-Ш.Фур'є. "Лад гармонії". 2. Перші у світі спроби організації дошкільних закладів Р. Оуена (1771-1858). Педагогічний експеримент у галузі громадського дошкільного виховання: а) організація закладів, призначених для виховання дітей дошкільного віку: школа для маленьких дітей у Нью-Ленарку; дитяча школа в "Новій Гармонії"; б) організація життя дітей в дошкільних закладах; в) зміст і методика роботи в дошкільних закладах. 3. Обґрунтування Р. Оуеном необхідності активного самостійного розвитку особистості дитини. 4. Р. Оуен про формування характеру дитини в процесі гри і праці. 5. Значення педагогічного досвіду та ідей Р. Оуена для розвитку суспільного дошкільного виховання. <i>Практичні завдання:</i> 1. Надайте педагогічний коментар висловлюванням: - "Дітям не слід надокучати книжним учінням" (Р.Оуен). - "Як Ви ставитесь до ідеї навчання за фактами, а не за книгами?" (Р.Оуен) 2. Створіть на основі поглядів представників класичної зарубіжної педагогіки XIX ст. зібраний портрет педагога-вихователя. 3. Напишіть твір-роздум на тему: "Хороший учитель учить шукати істину, поганий подає її в готовому вигляді" (А.Дістерверг).	4 / 4
8	Тема 8. Розвиток педагогічної думки, шкіл і суспільного дошкільного виховання в кінці XIX – першій половині XX ст. Педагогічна система Марії Монтессорі. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Загальна характеристика розвитку школи, дошкільного виховання та педагогіки в провідних державах світу кінця XIX – I половини XX ст. 2. Основні напрями педагогічної теорії і їх представники в зарубіжних	4 / 6

країнах кінця XIX – початку XX ст.:

а) основні ідеї педагогічного традиціоналізму;

в) концепції навчання і виховання реформаторської педагогіки: педагогіка позитивізму, теорія "вільного виховання", експериментальна педагогіка, педагогіка дії, теорія "трудової школи" і "громадянського виховання", теорія "нового" виховання і "нових" шкіл, педагогіка прагматизму.

3. Вплив реформаторської педагогіки кінця XIX – початку XX ст. на сучасну зарубіжну школу.

3. Педагогічна система М.Монтессорі. Теорія самонавчання і самовиховання.

4. Методика виховання дітей у "будинках дітей": організація життя дітей, сенсорне виховання і підготовка до праці, виховання дисциплінованості й релігійності.

5. Основні положення книги М.Монтессорі "Метод наукової педагогіки, що застосовується до виховання в "будинках дитини":

а) вимоги М.Монтессорі до індивідуалізації у вихованні;

б) врахування М.Монтессорі даних антропометричних вимірювань у побудові педагогічного процесу;

в) форми виховання і навчання дітей: самостійні заняття – основна форма виховання і навчання дітей та індивідуальний урок;

г) дидактичний матеріал М.Монтессорі, його значення в дальшому розвитку практики навчання в дошкільних закладах.

6. Використання педагогічних ідей М.Монтессорі в сучасних дошкільних закладах.

Практичні завдання:

1. Напишіть твір-мініатюру: "Реформаторська педагогіка кінця XIX - початку XX століття".

2. Надайте педагогічний коментар висловлюванню: "Велика різниця – говорити самому чи викликати на розмову інших. Останнє – мистецтво справжнього вчителя..." (А.Дістервег).

3. Напишіть есе: "Мислення починається на перехресті доріг" (Д.Дьюї).

4. Складіть розгорнуті анотації головних праць зарубіжних педагогів-реформаторів початку XX ст.. Заповніть таблицю.

Таблиця 8.1.

Анотації головних праць зарубіжних педагогів-реформаторів початку XX ст.		
Педагог (роки життя)	Назва праці	Загальна характеристика
Дж.Дьюї (1859-1952)	Досвід і освіта	
Я.Корчак (1878-1942)	Як любити дітей	

3. Дати письмову відповідь на запитання: У чому полягають особливості організації роботи Будинку дитини? Заповніть таблицю.

Таблиця 8.2.

Особливості організації роботи Будинку дитини М.Монтессорі		
Вид	Цитати	Коментарі
Регламент роботи		
Розклад роботи		

	Вправи для повсякденного життя			
	Особливості харчування			
9	Тема 9. Сучасний стан розвитку школи, педагогічної думки і суспільного дошкільного виховання в зарубіжних країнах <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Тенденції розвитку педагогічної теорії і практики зарубіжних країн в сучасному світі. 2. Шкільна політика в індустріально розвинутих країнах Заходу напередодні ХХІ ст. 3. Сучасний стан розвитку педагогічної науки в країнах Західної Європи та США. <i>Практичні завдання:</i> 1. Зробіть підбірку публікацій останніх років на тему: "Аналіз стану і тенденцій розвитку освіти в європейських країнах". 2. Законспекуйте наступні роботи: - Джуринский А.Н. Развитие образования в современном мире. – М., 2003. - Салимова К., Додде Н. Педагогика народов мира: История и современность. - М.: Педагогическое общество России, 2001. - 576 с. 3. Опрацюйте порівняльну характеристику у вигляді таблиці щодо стану і розвитку освіти двох європейських країн (за вибором). Підготуйте реферативне повідомлення: 1). Соціально-політичні умови розвитку освіти (на вибір: США, Великобританія, Польща, Японія). 2). Історико-культурні фактори розвитку освіти (на вибір: США, Великобританія, Польща, Японія). 3). Особливості дошкільної освіти (на вибір: США, Великобританія, Польща, Японія). 4). Роль держави в організації функціонування системи освіти (на вибір: США, Великобританія, Польща, Японія). 5). Спільні і особливі риси організації шкільних систем країн Заходу.			4 / 4
Змістовий модуль 2. Історія, освіти, школи, педагогічної думки та дошкільного виховання на східнослов'янських землях. Розвиток національної системи освіти й педагогіки				
10	Тема 10. Виховання, писемність, освіта в найдавніші часи (в дофеодалний період і період феодалізму) і до ХVІ ст. в Україні й Росії. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Педагогічні ідеї й освіта східних слов'ян. Сімейні, громадські форми навчання й виховання дітей. 2. Праслов'янська мова, писемність. Трипільська культура. Піктографічне, ідеографічне, вузликоче письмо. 3. Зародження і розвиток школи в Київській Русі. 4. Пам'ятки писемності, князівські договори, педагогічна думка. 5. Стан та розвиток культури й освіти в північних регіонах Росії (Твері, Володимирі, Москві та ін.). <i>Практичні завдання:</i>			4 / 4

	1. Підготуйте реферативне повідомлення: Слов'янська міфологія та етнопедагогіка східних слов'ян. 2. Письмово обґрунтуйте основні причини, що зумовили виникнення виховання як соціального явища. Яка з них є провідною і чому?	
11	Тема 11. Національна освіта України в епоху Відродження. Розвиток освіти в Російській державі (XV–XVII ст.). Перші дитячі притулки для дітей. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Українське національне відродження напередодні і в часи другого періоду державності України – козаччини (XV – перша половина XVIII ст.). 2. Українська громадськість у боротьбі за національну культуру, освіту. 3. Просвітницька роль Острозької академії (1576 – 1608 рр.), Києво-Могилянської академії (1632 – 1701, 1812 рр.), їх західноєвропейський рівень, прогресивний зміст, засоби навчання, національний, демократичний напрям. 4. Піднесення освіти у XVI–XVII ст. в умовах створення Російської держави. <i>Практичні завдання:</i> 1. Письмово визначте: - характерні шляхи та етапи формування шкільництва, освіти і педагогічної думки в Київській Русі; - роль писемних пам'яток праукраїнської цивілізації у розвитку і формуванні системи шкільництва та виховання. Мотивуйте свої судження. 2. Напишіть есе: "Роль київських князів у розвитку шкільництва й освіченості населення в Київській Русі". 3. Підготуйте реферативне повідомлення: Зміст освіти у школах грамоти Київської Русі. 4. Напишіть твір-роздум на тему: "Незалежність Київської Русі та розвиток освіти". 5. Надайте педагогічний коментар висловлюванню: "Зарити свій талант найлегше у власні лінощі" (Давній афоризм).	4 / 4
12	Тема 12. Стан освіти й педагогічної думки в Україні й Росії в XVIII ст. Організація державних дитячих притулків. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Народнопоетична творчість народу як джерело соціально важливих поглядів на виховання, розвиток, освіту і навчання підростаючого покоління. 2. "Козацька педагогіка". 3. Подвижницьке життя, демократична філософія та педагогіка Г.С. Сковороди: - а). Розвиток Г.С. Сковородою ідеї виховання, спорідненого з природою. - б). Г.С. Сковорода про народність у вихованні. - в). Всебічний розвиток особистості в педагогіці Г.С. Сковороди. - г). Дидактика сімейного виховання Г.С. Сковороди.	4 / 4

	4. Шкільні й освітні реформи на початку XVIII ст. в Росії. 5. Педагогічні ідеї великого мислителя і вченого В.М. Ломоносова. Ідеї народності у вихованні, відстоювання рідної мови в навчанні дітей, вимога загальноосвітньої школи. 6. Педагогічна діяльність щодо створення виховних будинків, навчальних закладів І.І. Бєльського. 7. Педагогічна діяльність Ф.І. Янковича. Вимоги до виховання дітей у сім'ї та в соціальному оточенні. 8. Освітні погляди та діяльність російського просвітителя М.І. Новикова. 9. Видання журналу "Дитяче читання для серця і розуму", його значення в розвитку сімейної педагогіки. <i>Практичні завдання:</i> 1. Складіть розгорнуті анотації головних праць Г.С. Сковороди. 2. Складіть короткий конспект праці: Кучина Л.І., Окса М.М., Пряникова Т.В. Упровадження ідей козацької педагогіки в сучасну школу. Монографія. – Мелітополь, 2001. – 57 с. 3. Розробіть рекомендації для вчителів та вихователів щодо використання ідей і засобів козацької педагогіки у відродженні духовності школярів, їх національно-патріотичному вихованні. 4. Підготуйте реферативне повідомлення: а). Ступені навчання і виховання в козацькій педагогіці та системі шкіл. б). Напрями і засоби виховання в козацькій педагогіці. в). Українська педагогічна думка епохи українського національного Відродження.	
13	Тема 13. Розвиток школи й освіти в Україні в XIX ст. Поширення демократичної думки в Україні. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Стан освіти і школи в Україні в I половині XIX ст. 2. Розвиток демократичної педагогічної думки в Україні. М.І. Костомаров, Т.Г. Шевченко, П.О. Куліш, К.Д. Ушинський, М.О. Корф у боротьбі за навчання дітей рідною українською мовою. 3. Педагогічна теорія К.Д. Ушинського: а). Життя і педагогічна діяльність К.Д. Ушинського. б). Ідея народності виховання. Рідна мова як засіб навчання і виховання. в). К.Д. Ушинський про сімейне і суспільне дошкільне виховання, його завдання і зміст. г). Дидактика. Навчальні книги. Соціальна природа й виховна роль дитячої гри. д). Значення педагогічної спадщини К.Д. Ушинського у розвитку школи й педагогіки України та світової педагогічної думки. 4. Педагогіка О.В. Духновича. 5. Гуманізм педагогічних поглядів Т.Г. Шевченка. Погляди поета на сімейне виховання дітей дошкільного віку. <i>Практичні завдання:</i> 1. Складіть граф-схему: Навчальні книги в Україні (XIX ст.).	4 / 4

2. Напишіть твір-мініатюру на одну з тем за вибором:
- "Ідеал вчителя очима видатних діячів України у ХІХ ст.";
 - "Образ матері-виховательки у творах Т.Г.Шевченка";
3. Надайте педагогічний коментар: "Наставник повинен бути обдарований особливими властивостями і серед них такі: ...мати справжнє покликання до цієї служби...; мати добрі і правильні знання і відомості...; мати чистий і доброчесний характер...; бути від природи лагідним і поважним...; учнів своїх любити і їхню любов також для себе заслужити: ...володіти легким, зрозумілим способом викладання; ...повинен добрий порядок поважати" (О.В. Духнович. Народна педагогія).
4. На основі поглядів К.Д. Ушинського про вчителя та його професійну підготовку складіть словесний портрет ідеального вчителя.
5. Прочитайте вислови О.В. Духновича про педагогічне покликання вчителя, подумайте над ними, заповніть таблицю.

Таблиця 13.1

Погляди щодо думки О.В.Духновича про педагогічне покликання вчителя	
Я погоджуюсь із думкою О.В.Духновича, тому що...	Я не погоджуюся із думкою О.В.Духновича, тому що...

6. Викладіть свої міркування:
- "Педагогіка – не наука, а мистецтво – найбільш обширне, складне, високе з усіх мистецтв" (К.Д. Ушинський).
 - "Якщо педагогіка хоче виховувати людину різнобічно, то вона повинна спочатку пізнати її так само різнобічно" (К.Д.Ушинський).
 - "У вихованні все повинно базуватися на особі вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості" (К.Д. Ушинський).
6. Розв'яжіть педагогічну задачу: К.Д. Ушинський писав, що коли б люди "віднайшли казковий мішок, із якого вистрибує усе, що душі заманеться, або винайшли машину, яка замінює будь-яку працю людини: одним словом, разом досягли тих результатів, яких досягають техніки і політекономи, то сам розвиток людства зупинився б: розпуста і дикість заволоділи б суспільством, а саме суспільство зруйнувалось би".
7. Перепишіть до своїх конспектів п'ять висловлювань О. Духновича. Придумайте для всіх цитат спільний заголовок:
- "Люби свій народ не тому, що він славний, – а тому, що він твій".
 - "Хто стидається за свій народ, той сам себе стидається".
 - "Цивілізація нашого часу – це утрата природної свободи. Людина цивілізована, або, як кажуть, освічена, відтягується від свого роду..."

	- "Багато листя на дереві – мало плодів; багато бесіди – мало розуму", - "Де сови гучать і скрегочуть сороки, там соловей мовчить". Підготуйте реферативне повідомлення: 1). К.Д. Ушинський про жіночу освіту. 2). Проблема наступності дошкільної та початкової ланок навчання в педагогічній спадщині К.Д. Ушинського. 3). Використання педагогічної спадщини К.Д. Ушинського в сучасному дошкільному навчальному закладі. 4). Т.Г. Шевченко і народна педагогіка. 5). Доля жінки-матері в поглядах Т.Г.Шевченка. 6). Індивідуалізація та диференціація навчання в педагогічних поглядах О.В. Духновича.	
14	Тема 14. Школа й педагогіка в Росії в XIX ст. Створення перших дитячих садків. Перший журнал з дошкільного виховання. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Шкільні статuti 1804, 1828 рр. Створення спеціальних шкіл. 2. Розвиток нового типу навчально-виховних закладів – притулків для дітей трудящих. 3. Школи для малолітніх дітей Є.О. Гугеля, його метод розвиваючих бесід. 4. Прогресивна діяльність і педагогічні ідеї В.Ф. Одоєвського. 5. Шкільні реформи 60-х рр. Створення нових навчально-виховних закладів. 6. Педагогічна діяльність і педагогічні ідеї Л.М. Толстого. 7. Діячі дошкільного виховання другої половини XIX ст. – початку XX ст. – А.С. Симонович, Є.М. Водовозова, Е.І. Кон-радї. 8. Розробка основних положень системи дошкільного виховання. <i>Практичні завдання:</i> 1. Зробіть підборку занять та вправ Ф. Фребеля, які було апробовано А. Симонович у першому дитячому садку Санкт-Петербурга (1866 р.). 2. Опишіть самостійну систему ігор та занять із дітьми дошкільного віку, розроблену А. Симонович. 3. Законспекуйте працю Є.М. Водовозової "Розумове і моральне виховання дітей від першого вияву свідомості до шкільного віку" (1871) 4. Законспекуйте працю С. І. Кон-радї "Сповідь матері". 5. Підготуйте інформаційне повідомлення: - "Зміст і структура Санкт-Петербурзького часопису "Педагогический журнал"". - "Соф'я Люгебиль - першовідкривачка фребелівського дитячого садка у детский сад был открыт в Санкт-Петербурзі (1863 р.)" 6. Підготуйте реферативне повідомлення: 1). Є.О. Гугель – засновник російської системи дошкільного виховання. 2). А. Симонович – одна з перших організаторів дошкільного виховання у Санкт-Петербурзі. 3). Книга А.С. Симонович "Дитячий садок" - перший практичний посібником для дитячих садків.	5/4

	4). Теоретична праця Є.М. Водовозової "Розумове і моральне виховання дітей від першого вияву свідомості до шкільного віку" (1871 р.) - перший підручник з дошкільної педагогіки.	
15	Тема 15. Педагогічна думка, освіта, становлення суспільного дошкільного виховання в Україні в кінці XIX – на початку XX ст. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Боротьба за загальну освіту. Ідеї народності, рівноправності, всебічного розвитку особистості. 2. Виховне значення рідної мови. 3. Українські букварі й інші підручники. 4. Приватні навчальні заклади. Школи Х. Алчевської (1870 р.). Колегія П. Галагана (1871 р.). 5. Освіта в Галичині в кінці XIX ст. - 30-х рр. XX ст. 6. Зростання кількості народних та приватних дитячих садків відповідно до потреб суспільства. Законопроект "Про навчально-виховні установи для дітей дошкільного віку". 7. Діяльність Фребелівського товариства (Київ, 1907 р.). 8. Пропагандистська і організаторська діяльність Київського товариства народних дитячих садків (1907 р.). 9. Педагогічні погляди Н.Д. Лубенець. 10. Просвітницька діяльність, теорія і методика дошкільного виховання С.Ф. Русової. <i>Практичні завдання:</i> 1. Зберіть бібліографію щодо соціальних та педагогічних поглядів Х.Алчевської та Б.Грінченка. 2. Складіть словесний опис ідеалу українця, взявши за основу риси характеру, виділені в книзі Г.Г. Ващенко "Виховний ідеал". 3. Надайте педагогічний коментар: - "Український педагог, теоретик, так і практик повинен чітко уявляти собі характерні риси українського інтелекту: як позитивні, так і негативні. Перші має всемірно плекати й розвивати, другі – усувати й замість них виховувати інші, що підносять нашу духовність" (Г.Ващенко). 4. Підготуйте реферативне повідомлення: 1). Б.Грінченко про гармонійний розвиток дітей раннього віку. 2). Використання усної народної творчості в книгах С.Ф. Русової та Г.Г. Ващенко. 3). Педагогічні погляди Н.Д. Лубенець. 4). Педагогічний доробок Г.Г. Ващенко. 5). Софія Русова і Галичина. 5. Складіть структурно-логічну схему: "Освіта в Галичині в кінці XIX-30-х рр. XX ст." 6. Підготуйте письмове повідомлення (за вибором): - Життя та педагогічна діяльність Ю. Дзеровича. - Життєвий шлях та творча спадщина А. Животка.	4 / 6
16	Тема 16. Педагогічні теорії в кінці XIX – початку XX ст. в Росії	4 / 4

	Нові здобутки в галузі теорії і практики дошкільного виховання. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Народна освіта й суспільне дошкільне виховання в Росії. Основні педагогічні напрями (В.П. Вахтеров, Д.І. Тихомиров, П.В. Каптерев, К.М. Вентцель). 2. Теорія вільного виховання К.М. Вентцеля. 3. Піднесення в галузі теорії і практики дошкільного виховання на початку XX ст. 4. Народні дитячі садки. Діяльність педагогічних товариств сприяння дошкільному вихованню. 5. Діячі дошкільного виховання в Росії на початку XX ст. – Л.К. Шлегер, М.Х. Свентицька, Є.І. Тихеева: - а). Педагогічні погляди і практична діяльність з дошкільному виховання Є.І. Тихеевої (1866–1944). - б). Ідея єдності і наступності виховання дітей в сім'ї, дитячому садку і школі Є.І. Тихеевої. - в). Система роботи дитячого садка за методом Є.І. Тихеевої. - г). Дидактичний матеріал та погляди Є.І. Тихеевої на сенсорне виховання. - д). М.Х. Свентицька про фізичний розвиток і фізичне виховання дітей дошкільного віку. - е). Педагогічна діяльність Л.К. Шлегер (1863–1942). Ідея "вільного виховання" в педагогічній системі Л.К. Шлегер. - ж). Л.К. Шлегер про роль гри і навколишнього середовища в організації педагогічного процесу в дитячому садку. <i>Практичні завдання:</i> 1. Письмово визначте головні фактори, які вплинули на розвиток педагогічної теорії і стан освіти в Україні кінця XIX-початку XX ст.? 2. Розробіть рекомендації для вихователів щодо сенсорного розвитку дітей дошкільного віку на заадах рекомендацій Є.І. Тихеевої. 3. Підготуйте реферативне повідомлення: 1). Розвиток шкіл і дошкільного виховання в умовах відновлення народного господарства й індустріалізації країни. З... 2). Педагогічні пошуки двадцятих років. 3). Педагогічна служба в школах України в 20-30-х роках XX ст. 4). Внесок українських просвітителів у розвиток дошкільної освіти і виховання	
17	Тема 17. Національна школа, національна система дошкільного виховання в Українській Народній Республіці (1917–1919 рр.). Дошкільне виховання й освіта в 20–30-ті рр. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Концепція української національної школи. Учительський, студентський рух за українізацію школи. 2. Державно-педагогічна діяльність Софії Русової: - а). Концепція національного дитячого садка С.Ф. Русової. - б). Роль теоретичних і методичних праць, педагогічної та організаторської діяльності С.Ф. Русової в започаткуванні національного дошкільного виховання і підготовки відповідних кадрів. - в). Значення педагогічної спадщини С.Ф. Русової у становленні	4 / 4

	сучасної української національної школи. 3. Створення системи народної освіти і школи в Україні в 20-30-ті рр. 4. Введення загального обов'язкового початкового навчання (1924–1930 рр.) 5. Розвиток шкіл і дошкільного виховання в умовах відновлення народного господарства і індустріалізації країни 6. Теорія і практика дошкільного виховання в 30-ті роки. 7. Педагогічна теорія і практика А.С.Макаренка. <i>Практичні завдання:</i> 1. Надайте педагогічний коментар: - "Школа дисциплінує розум, годує його різними думками, а думка керує і серцем і волею" (С. Русова). 2. Напишіть твір-роздум на одну із запропонованих тем: - А.С.Макаренко і сучасність. — - "Якомога більше поваги до особистості, якомога більше вимогливості до неї..." - "Мета виховання – це програма формування особистості..." 3. Напишіть твір-роздум: "Моє ставлення до методів виховання свідомої дисципліни, які використовував у своїй діяльності А.С.Макаренко" 3. Підготуйте реферативне повідомлення: 1). С.Ф.Русова про значення дошкільного виховання в системі національної освіти.	
18	Тема 18. Розвиток освіти та суспільного дошкільного виховання у 50-80 рр. Реформа загальної, професійної школи й дошкільних закладів. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Реформи та пошуки змісту освіти. Перебудова управління народною освітою. 2. Новий "Статут дитячого садка", "Керівництво для вихователя дитячого садка". Боротьба з дитячою бездоглядністю. 3. Заходи уряду щодо розширення мережі дошкільних закладів, поліпшення їх роботи. Типи дошкільних закладів: ясла і ясла-дитячий садок. 5. Курс на загальну народну освіту, обов'язкову середню освіту (1966 р.). 6. Педагогічна діяльність і літературно-педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського: а). Гуманістична філософсько-педагогічна система ідей та поглядів В.О. Сухомлинського на дитину як найвищу цінність суспільства. б). Народна педагогіка – основа виховної системи В.О. Сухомлинського. в). Теорія національного самовизначення учнів. Формування особистості на культурно-історичних традиціях. Рідна мова як провідний чинник навчання й виховання. г). "Школа радості" В.О. Сухомлинського. Духовне спілкування вчителя і учня – найважливіше джерело виховання. д). Творче використання педагогічних ідей В.О. Сухомлинського вихователями дитячих садків і вчителями початкової школи.	4/6

	7. Реформа загальноосвітньої, професійної школи, дошкільних закладів – спроба вивести освіту СРСР з глибокої кризи (1984 р.). <i>Практичні завдання:</i> 1. На основі аналізу фахових журналів, роботи вчителів вашого регіону вивчіть і систематизуйте досвід упровадження ідей В.О. Сухомлинського в навчально-виховний процес сучасної школи. 2. На основі педагогічних поглядів і практичного досвіду В.О. Сухомлинського розробіть рекомендації для вихователів дошкільних закладів щодо створення "ситуації успіху" у вихованні дітей. 3. Викладіть свої міркування: - "Якщо у вас викликає досаду й серцебиття кожна дитяча витівка, якщо вам здається: ось вони, діти, вже дійшли краю, ось треба робити щось таке надзвичайне, вживати якихось пожежних заходів, – сім разів зважте, чи бути вам педагогом" (В.О. Сухомлинський. "Сто порад вчителю"). - "Учитель готується до хорошого уроку все життя..." (В.О. Сухомлинський. "Сто порад вчителю"). 4. Складіть список статей, присвячених вивченню життєвого шляху й педагогічних поглядів В.О. Сухомлинського, опублікованих у фахових журналах. Складіть таблицю: Таблиця 18.1. <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <th colspan="4">Статті у фахових журналах про науково-педагогічну діяльність В.О.Сухомлинського</th> </tr> <tr> <th>Автор статті</th> <th>Назва статті</th> <th>Джерело</th> <th>Анотація</th> </tr> </table>	Статті у фахових журналах про науково-педагогічну діяльність В.О.Сухомлинського				Автор статті	Назва статті	Джерело	Анотація	
Статті у фахових журналах про науково-педагогічну діяльність В.О.Сухомлинського										
Автор статті	Назва статті	Джерело	Анотація							
19	Тема 19. Відродження національної системи освіти у період становлення Української держави (90-ті рр. XX ст). Сучасний стан розвитку проблеми. <i>Опрацювати наступні теоретичні питання:</i> 1. Національна доктрина розвитку освіти в Україні. Концепції національної школи, Концепції дошкільного виховання 2. Методологічна основа дошкільної освіти, загальноосвітньої середньої школи та вищої школи незалежної Української держави: - а). Декларація про державний суверенітет України, Акт проголошення незалежності України. - б). Державна програма "Освіта" (Україна XXI ст). - в). Національна доктрина розвитку освіти в Україні, Концепції національної школи, дошкільного виховання. - г). Основні положення Законів України "Про освіту", "Про дошкільну освіту" в Україні. 3. Народна педагогіка як основа національної системи виховання. 4. Ідеї гуманізації і демократизації освіти. 5. Національна демократична школа як центр духовного, культурного, соціального, економічного відродження і розвитку суспільства та держави. 6. Творчі пошуки українських педагогів, учених, практиків. 7. Державні, альтернативні та авторські програми в галузі дошкільного виховання.	5 / 4								

	8. Перспективи і напрями розвитку освіти, вимоги до її змісту, рівня і обсягу. <i>Практичні завдання:</i> 1. Схематично репрезентуйте витoki родинної педагогіки як самостійної галузі педагогічних знань. 2. Підберіть висловлювання про родину, родинне виховання, сім'ю. 4. Підберіть дві-три книги або журнальні статті, які стосуються проблем впровадження народної педагогіки в навчально-виховний процес сучасного дошкільного закладу. 5. Дайте детальний аналіз програми навчання й виховання дітей від 2 до 7 років "Дитина" (2013 р.) 6. Проаналізуйте фахові журнали та зробіть огляд наукових статей, у яких розкриваються перспективи і напрями розвитку освіти в Україні	
--	--	--

Г. ВИДИ (ФОРМИ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ (ІНДЗ)

Індивідуальна робота студентів передбачає виявлення рівня засвоєння знань, отриманих під час лекційних, практичних занять, охоплює весь зміст навчального курсу.

Вимоги до виконання індивідуальних завдань:

- самостійність виконання;
- креативність;
- можливість практичного використання у подальшій професійній діяльності;
- логічність викладу (для реферату, доповіді, статті), оформлення згідно вимог.

У процесі вивчення курсу «Історія педагогіки» кожному студенту необхідно виконати індивідуальне завдання (творче, дослідницьке та ін.). Це може бути повідомлення, реферат, виконання творчого завдання. Якщо студент буде писати реферат, він повинен дотримуватись таких вимог: обсяг реферату – 10-15 сторінок з обов'язковим висвітленням індивідуальної позиції автора щодо проблеми; реферат повинен містити такі структурні компоненти (тительна сторінка із зазначенням назви кафедри, теми, групи, прізвища та імені студента, року виконання), план, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел (15 найменувань). Якщо студент обрав для виконання інші види робіт (повідомлення, вирішення творчого завдання та ін.) основна вимога до їх виконання – самостійність, креативність, логічність викладу матеріалу, вміння обґрунтувати власну позицію.

Тематика індивідуальних завдань

1. Взаємозв'язок культури й освіти у доісторичних світових цивілізаціях.
2. Порівняльний аналіз думок (поглядів) грецьких, римських і східних філософів щодо виховання особистості.
3. Характеристика змісту освіти й виховання у перших школах стародавніх цивілізацій (порівняльний аналіз).
4. Виховні системи у давній Греції (порівняльний аналіз).
5. Загальні тенденції виховних систем у Середньовіччі (порівняльний аналіз)
6. Аналіз загальноосвітніх систем Середньовіччя і Відродження.
7. Західноєвропейські виховні системи XVII-XVIII ст.: порівняльний аналіз.
8. Принцип природовідповідності Я. Коменського і сучасність.
9. "Вільне виховання" Ж.-Ж. Руссо як засіб утвердження відповідальності дітей.

10. Теорія і методика початкового навчання Й. Песталоцці.
11. Порівняльний аналіз змісту і методики навчання Й. Песталоцці, А. Дістервега, Й. Гербарта.
12. Ідея поєднання навчання з працею Р. Оуена.
13. Ідея навчання дітей Дж.Дьюї.
14. Педагогічні погляди С. Френе і В. Сухомлинського (порівняльний аналіз).
15. Екзистенціалізм і врахування дитячої свободи у вихованні.
16. А. Маслоу і сутність гуманізації виховання.
17. Провідні тенденції освітніх систем ХХІ ст.
18. Дошкільна та початкова освіта у Великобританії, Франції, ФРН (порівняльний аналіз).
19. Особливості орієнтації педагогічної освіти у США.
20. Народна педагогіка як вияв соціально-виховної творчості людей праці.
21. Психолого-педагогічна характеристика виховних засобів народної педагогіки.
22. Традиційна система виховання дітей у Київській Русі (ІХ-Х ст.).
23. Система виховання лицаря-козака (ХVІІ ст.)
24. Гуманістичні засади виховання Г.Сковороди.
25. К.Ушинський про народність виховання.
26. Природа як засіб виховання у Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинського, Л. Толстого (порівняльний аналіз).
27. Діяльність громадських просвітницьких товариств на Волині (1900-1917 рр.)
28. Гуманістичні засади виховання дітей С.Русової.
29. Сімейне виховання А. Макаренка і сучасність.
30. Педологія як наука про дитину.
31. Навчання й виховання дітей дошкільного віку в творчій спадщині В. Сухомлинського.
32. Загальні тенденції утвердження національного виховання в Україні.

7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Дисципліна складається з двох змістових модулів та її вивчення передбачає виконання ІНДЗ. Відтак підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:

- а) поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 30 балів);
- б) виконання ІНДЗ, які зараховуються у поточний контроль (максимум 10 балів);
- в) модульні контрольні роботи (максимум 60 балів).

Таблиця 3

Поточний контроль (max = 40 балів)										Модульний контроль (max = 60 балів)		Загальна кількість балів						
Модуль 1										Модуль 2	Модуль 3							
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2					ІНДЗ	МКР 1	МКР 2						
т	т	т	т	т	т	т	т	т	т	т	т	т	т	т	10	30	30	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
									0	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Система поточного й підсумкового контролю знань

Навчальні досягнення студентів із дисципліни "Історія педагогічної думки, освіти і дошкільного виховання" оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів здійснюється з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу. Реферативні дослідження, творчі завдання, конспекти-презентації, анотації прочитаної додаткової літератури, есе тощо, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на практичних заняттях.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ☐ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ☐ повний обсяг їх виконання;
- ☐ якість виконання навчальних завдань;
- ☐ самостійність виконання;
- ☐ творчий підхід у виконанні завдань;
- ☐ ініціативність у навчальній діяльності.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється з використанням роздрукованих завдань, тестів або в режимі комп'ютерної діагностики.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Критерії оцінювання

90-100 балів («відмінно») ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.

82-89, 75-81 балів («добре») ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. У відповіді студента наявні незначні помилки.

67-74, 66-60 балів («задовільно») ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх за допомогою викладача.

59-1 балів («незадовільно») виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання

фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Таблиця 6

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	Відмінно	Зараховано
82 – 89	Дуже добре	
75 – 81	Добре	
67 – 74	Задовільно	
60 – 66	Достатньо	
1 – 59	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

І. Основна навчальна література

1. Антология педагогической мысли Древней Руси и Русского государства, XIV – XVII вв. – М.: Педагогика, 1985. – 367с.
2. Антология педагогической мысли России I половины XIX века (до реформ 60-х гг.) / Сост. П.А. Лебедев. – М.: Педагогика, 1987. – 560с.
3. Антология педагогической мысли России XVIII ст. – М.: Педагогика, 1985. – 479с.
4. Антология педагогической мысли России второй половины XIX – начала XX в. / Сост. П.А. Лебедев. – М.: Педагогика, 1990. – 603с.
5. Антология педагогической мысли Украинской ССР / Сост. Н.П. Калиниченко, Н.Д. Ярмаченко и др. – М.: Педагогика, 1988. – 640с.
6. Антология педагогической мысли христианского средневековья. В 2-х т. – М., 1994.
7. Артемова Л.В. Історія педагогіки: Підручник. – К.: Либідь, 2006. – 424с.
8. Артемова Л.В. Правічне і вічне. Роль жінки в суспільстві та у вихованні дітей з найдавніших часів // Дошкільне виховання. – 1996. – №7.
9. Зайченко І.В. Історія педагогіки. У двох книгах. Книга 2. Школа, освіта і педагогічна думка в Україні. Навч. посібник для студ. Вищих навч. закладів. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2010. – 1032.
10. История дошкольной педагогики / Под ред. Л.Н. Литвина. – Изд. 2-е. – М.: Просвещение, 1989. – 351с.
11. История дошкольной педагогики в России: Хрестоматия / Сост. Н.Б. Мчедлидзе и др. 2-е изд. – М.: Просвещение, 1987. – 430с.
12. История зарубежной дошкольной педагогики: Хрестоматия / Сост. Н.Б. Мчедлидзе и др. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1986. – 460с.
13. История педагогики / Н.А. Константинов, Е.Н. Медынский, М.Ф. Шабаева. 5-е изд., доп. и перераб. – М.: Просвещение, 1982. – 447с.
14. История педагогики / Под ред. А.И. Пискунова. В 2-х ч. – М.: ТУ "Сфера", 1998. – Ч.І. От зарождения воспитания в первобытном обществе до середины XVII в. – 192с.; Ч.ІІ. С XVIII века до середины XX в. – 304с.
15. История педагогики / Под ред. М.Ф. Шабаевой. – М.: Просвещение, 1981. – 367с.
16. История советской дошкольной педагогики: Хрестоматия / Сост. Н.Б. Мчедлидзе и др. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1988. – 447с.

17. Історія дошкільної педагогіки: Хрестоматія / Упор. З.Н. Борисова, В.З. Сміль. – 2-е вид., доп. – К.: Вища шк., 1990. – 423 с.
18. Історія педагогіки / За заг. ред. М.С. Гриценка. – К.: Вища шк., 1973. – 448 с.
19. Історія української педагогіки / За ред. М.Г. Стельмаховича. – К., 2000.
20. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О. Любар; За заг. ред. В.Г. Кременя. – К., 2003.
21. Кравець В.П. Зарубіжна школа і педагогіка ХХ ст. / В.П. Кравець. – Тернопіль, 1996. – 290 с.
22. Кравець В.П. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва / В.П. Кравець. – Тернопіль, 1996. – 436 с.
23. Кравець В.П. Історія освіти і школи України: Навч. посібник для студ. пед. навч. закладів та університетів / В.П. Кравець. – Тернопіль, 1994. – 361 с.
24. Культура і побут населення України: Навч. пос. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.
25. Лікарчук І.Л. Міністри освіти України: В 2 т. – К., 2002.
26. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга пол. ХІХ – ХХ ст.) : Хрестоматія // Упоряд. Л.Д. Березівська та ін. – К., 2003.
27. Мосіяшенко В.А., Курок О.І., Задорожна Л.В. Історія України в особах. – Суми, 2005.
28. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагогів: Підручник / А.М. Бойко, В.Д. Бардінова та ін.; Під заг. ред. А.М. Бойко. – К.: ВД "Професіонал", 2004. – 576 с.
29. Полонська-Василенко Н.Д. Історія України 1900 – 1923 / Н.Д. Полонська-Василенко. – К., 1991.
30. Попиченко С.С. Розвиток теорії і практики дошкільного виховання в Україні (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.) / С.С. Попиченко. – К., 2001.
31. Торосян В.Г. История образования и педагогической мысли: учеб. для студентов вузов, обучающихся по спец. "Педагогика и психология"... / В.Г. Торосян. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006. – 351 с.
32. Улюкаєва І. Початок відродження. Суспільне дошкільне виховання і підготовка педагогічних кадрів у роки УНР (1917-1919 рр.) / І. Улюкаєва // Дошкільне виховання. – 1994. – №1.
33. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / За заг. ред. З.Н. Борисової. – К., 2004.
34. Хрестоматія по истории зарубежной педагогики / Сост. и автор вводных статей А.И. Пискунов. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1971. – 560 с.
35. Хрестоматія по истории советской школы и педагогики / Под ред. А.Н. Алексеева и др. – М.: Просвещение, 1972. – 407 с.
36. Хрестоматія по истории школы и педагогики в России (до Вел. Октябр. соц. революции) / Сост. и автор вводных очерков С.Ф. Егоров. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1974. – 527 с.
37. Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки / За заг. ред. С. Литвинова. – К.: Рад. шк., 1961. – 651 с.

II. Нормативні акти

38. Акт проголошення незалежності України. – Рад. Україна, 1991. – 31 серп.
39. Декларація про державний суверенітет України. – К.: Україна, 1991. – 8 с.
40. Державна національна програма "Освіта" ("Україна ХХІ століття") // Рідна шк. – 1993. – №2. – С.2-8.
41. Державний стандарт початкової загальної освіти // Освіта України. – 2000. – 7 черв. – С.5.
42. Державні стандарти загальної середньої освіти в Україні. – К., 1997.
43. Закон Української РСР "Про Освіту" : від 23 травня 1991 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1991. – №34.
44. Закон України "Про дошкільну освіту" // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 144. – С.1-9.
45. Закон України "Про загальну середню освіту" від 13 травня 1999р. – № 651– XIV // Освіта України. – 1999. – 23 черв. – С. 5-8.
46. Закон України "Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР "Про Освіту" : від 23 березня 1996 р. № 100/96 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – № 212.
47. Закон України "Про вищу освіту" (із змінами, внесеними згідно із Законом № 380 – IV від 26.12.2002) // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2002. – № 20.
48. Концепція безперервної системи національного виховання. – К., 1994.
49. Концепція дошкільного виховання в Україні. – К.: Освіта, 1993.

50. Концепція національного виховання // Рад. шк. – 1995. – №6. – С.18-25.
51. Концепція педагогічної освіти України. – К.: МО України, 1991.
52. Концепція позакласної виховної роботи в загальноосвітній школі. – К., 1991.
53. Концепція середньої загальноосвітньої національної школи України // Поч. шк. – 1990. – № 11. – С.35-40.
54. Концепція школи нової генерації – української національної школи-родини. – К., 1994.
55. Про мови в Українській РСР // Укр. мова і літ. в шк. – 1990. – №5. – С.3-11.
56. Українська національна система виховання (концепція). – К.: Либідь, 1991.

III. Педагогічні твори для самостійного вивчення студентами

57. Грушевський М.С. Про українську мову і українську школу / М.С. Грушевський. – К.: Веселка, 1991. – 46с.
58. Драгоманов М.П. Літературно-публіцистичні праці. В 2-х т / М.П. Драгоманов. – К.: Наук. думка, 1970. – Т.І. – 531с.; Т.ІІ. – 595с.
59. Куліш П. Зазивний лист до української інтелігенції / П. Куліш // Україна. – 1990. – №31.
60. Куліш П. Твори. В 2-х т / П. Куліш. – К.: Наук. думка, 1998. – Т.І. – 750с.; Т.ІІ. – 766с.
61. Лубенец Т.Г. Педагогические беседы. В кн.: Антология педагогической мысли УССР / Т.Г. Лубенец. – М.: Педагогика, 1988.
62. Огієнко І. Українська культура: Коротка історія культурного життя українського народу / І. Огієнко. – К.: Довіра, 1992. – 142с.
63. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори / С.Ф. Русова. – К.: Освіта 1996. – 304 с.
64. Русова С.Ф. Теорія і практика дошкільного виховання / С.Ф.Русова. – Львів-Краків-Париж: Просвіта, 1993. – 127с.
65. Русова С.Ф. Український дитячий садок / С.Ф. Русова // Україна. – 1991. – №2, 4, 5, 18.
66. Сковорода Г.С. Вірші і пісні, байки, діалоги, трактати, притчі / Г.С. Сковорода. – К.: Наук. думка, 1983. – 542с.
67. Сковорода Г.С. Твори: У 2-х т / Г.С. Сковорода. – К.: Обереги, 1994. – Т.І. – 528с.; Т.ІІ. – 480с.
68. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Школа радості. Павлівська середня школа. Вибрані твори в 5-ти т / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.2,3,4.
69. Українка Леся "Вірші", "В'язень", "Віче", "У пустині", "Школа" – нарис. "Лист до А.С.Макарової", повісті "Жалість", "Над морем", оповідання "Дружба", "Помилка", цикл "Дитяче". В книзі: Історія дошкільної педагогіки: Хрестоматія / Упор.: З.Н. Борисова, В.З. Смаль – К.: Вища шк., 1990. – С.285-287.
70. Франко І.Я. Педагогічні статті і висловлювання / І.Я. Франко. – К.: Рад. шк., 1960. – 299с.
71. Шевченко Т.Г. Буквар південноруський 1861 р. / Т.Г. Шевченко – К.: Веселка, 1991. – 61с.
72. Вахтеров В.П. Избр. пед. Сочинения / В.П. Вахтеров. – М.: Педагогика, 1987. – 400с.
73. Водовозова Е.Н. [В 2-х т.] / Е.Н. Водовозова. – М.: Худ. литература, 1987. – Т.І. – 510с.; Т.ІІ. – 526с.
74. Декролі О. Школа і виховання. Збудження інтелектуальної й рухової активності за допомогою виховуючих ігор. В кн.: Історія дошкільної педагогіки: Хрестоматія / Упор.: З.Н.Борисова, В.З. Смаль – К.: Вища шк., 1990. – С.132-134.
75. Дьон Д. Психология и педагогика мышления / Д. Дьон. – М.: Совершенство, 1997. – 204с.
76. Дьон Д. Школа и общество. В кн.: Хрестоматія по истории зарубежной педагогики / Сост. и авт. вводи. ст. А.И. Пискунов. – М.: Просвещение, 1971. – С.520-532.
77. Кергомар П. Дошкільне виховання і дитячі садки у Франції. В кн.: Історія дошкільної педагогіки: Хрестоматія / Упор. З.Н.Борисова, В.З. Смаль – К.: Вища шк., 1990. – С.123-130.
78. Керштейнер Г. Школа будущего – школа работы. В кн.: Хрестоматія по истории зарубежной педагогики / Сост. и авт. вводи. ст. А.И. Пискунов. – М.: Просвещение, 1971. – С.509-519.
79. Коменський Я.-А., Локк Дж., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци Й.-Г. Педагогическое наследие. – М.: Педагогика, 1989. – 414с.
80. Лай В.А. Школа действия. В кн.: Хрестоматія по истории зарубежной педагогики / Сост. и авт. вводи. ст. А.И. Пискунов. – М.: Просвещение, 1971. – С.534-558.
81. Лесгафт П.Ф. Избр. пед. Сочинения / П.Ф. Лесгафт. – М.: Педагогика, 1988. – 398с.